

JÄLKISELVIITTELYÄ.
=====

Tavanmukaisen aamupuhelun yhteydessä sain tilaisuuden lyhyesti kertoa kamreeri Blomquistille, mihin tuloksiin olimme päässeet Sortavalassa käydessämme. Hän ihmetteli, että jo olimme palanneet ja ettei saatu työtä paremmin tehdyksi. Tiedusteltuaan vielä eräitä yksityiskohtia, lupasi hän ilmoittaa asiasta edelleen Johtokunnalle.

Joensuun konttorissa oli minulla eräitä muitakin asioita hoidettavana, joten en lähtenyt heti paluumatkalle, vaan jäin joksikin aikaa pankkiin. Tästä johtui, että olin vielä tavoitettavissa, kun noin tunti edellisen puhelun jälkeen tuli uusi ja Helsingistä ilmoitettiin, että johtaja af Heurlin tahtoi puhua kanssani.

Hän oli saanut kuulla kamreeri Blomquistin selonteon ja ihmetteli nyt puolestaan, kuinka minä omin luvin olin tullut pois Sortavalasta, kun Johtokunta kerran oli määrännyt herra Hammarin ja minut jäämään sinne kunnes holvit olivat kunnossa ja kassakaapit avatut.

Selitin lyhyesti mutta kuitenkin laajemmin kuin kamreeri Blomquistille mitä oli saatu aikaan ja miksi olimme tulleet pois, mutta sain vastaukseksi, että olin ylittänyt valtuuksiani eikä minulla ollut minkäänlaisia oikeuksia toimia vastoin Johtokunnan tahtoa.

Tähän huomautin, ettei meillä ollut mitään mahdollisuuksia jäädä Sortavalaan odottamaan uusia työväliseitä, kun ei ollut maja- eikä ruokapaikkaa, eikä Hammar yksin kuitenkaan voinut saada mitään aikaan, vaan siihen tarvittiin muuta työvoimaa.

Johtaja af Heurlin^{ei} sanonut voivansa uskoa tätä, sillä Hammarin piti olla kapasiteetti ja hyvin kokenut alallaan, joten minun lausuntoni hänen mielestään tuskin saattoi olla paikkansa pitävä, vaan olin toiminut ajattelemattomasti.

Miten nyt olin ajatellut asiain järjestämistä Sortavalassa, tiedusteli hän lopuksi ja siihen vastasin, että aioin aluksi työskennellä käsikassaholvin varassa, kun vaan päästäisiin muuttamaan ja sitten, vaikka vankityövoimalla, antaa irroittaa pääholvin oven kehyksineen paikoiltaan. Sitten olisi parasta kutsua Kaipio O/Y:ltä, Tampereelta, joka itse oli valmistanut oven, mies korjaamaan sitä ja vaihtamaan uudet lukot nykyisten tilalle, koska suora murto seinän läpi muuten olisi liian vaikea yritys. Herra Hammar oli näet ollut huomaavinaan, että väliseinäkkin, joka eroitti holvit toisistaan oli valmistettu kaksinkertaisilla teräskiskoilla ja että ne olivat niin lähellä toisiaan, ettei päässyt millään työkalulla seinän läpi. (Että tämä väite oli erheellinen selvisi myöhemmin, kun sama väliseinä puhkaistiin, mutta puhelinkeskustelun hetkellä minun täytyi luottaa "asiantuntijan" lausuntoon.) Johtaja af Heurlin epäili olisiko Kaipio O/Y:llä parempaa ammattimiestä kuin O/Y Merivaarallakaan, mutta senhän saisi nähdä aikanaan.

Puhelu päättyi johtaja af Heurlinin huomautukseen, että olin toiminut liian omavaltaisesti.

Puhelinsanoma, jonka perusteella olin lähtenyt koko tälle matkalle, oli vänrikki Terämaan vastaanottama ja minulla oli hänen kirjoittamansa teksti mukana, mutta siitä en voinut keksiä mitään oma-aloitteisuuttani rajoittavia määräyksiä siltä varalta, ettei yritys avata kaikkia määrättyjä ovia ottaisikaan onnistuakseen. Näin ollen katsoin, että minua syytettiin väärillä perusteilla, joten päätin heti Pitkärantaan palattuani laatia kirjallisen selityksen koko mat-

kastani ja antaa Johtokunnan vastata siihen, jos se katsoisi siihen aiheutta olevan.

Olihan myös se mahdollisuus olemassa, että puhelinsanoma olisi tullut vaillinaisena perille, mutta senhän saisin tietää Pitkärannassa, kun kirjallinen vahvistus saapuisi ja minä saisin sen käsiini.

Joensuussa en kuitenkaan voinut tehdä asialle mitään, joten oli vaan etsittävä taas kyytimahdollisuutta toimipaikkaini. Lähdin Joensuun konttorista aikeissa ottaa taas yhteyden kuljetusviranomaisiin. Tämä oli kuitenkin tällä kertaa turhaa, sillä tuskin pääsin pankin ovesta ulos, kun tuli eräs tuttava upseeri, jonka tiesin palvelevan Laatokan rannalla ja nähtävästi kohta palaisi sinne, vastaan, joten tiedustelin mukaanpääsyä. Hän ilmoitti aikovansa lähteä kuorma-autolla läpi yön ja tilaa kyllä olisi minullekin, jos vaan tahdon tulla mukaan.

Olihan matka sekä epämukava että väsyttävä, mutta olin kuitenkin tyytyväinen, että pääsin hyvissä ajoin Pitkärantaan ennen varsinaisen työn alkamista, sillä arvasin, että siellä oli yhtä ja toista selvitettävänä, kun olin ollut useita päiviä poissa ja henkilökunta oli tottumaton. Myös olin utelias näkemään, oliko vahvistus puhelinsanomaan jo saapunut Johtokunnalta.

Varmistuksen sain käteeni samana päivänä aamupostista ja vertailu osoitti alkuperäisen sanoman oikeaksi ja yhtä täydelliseksi kuin se mikä oli Helsingistä lähtenyt.

Tämän todettuani laadin seuraavan selostuksen, jonka vielä samana päivänä toimitin postiin:

"Suomen Pankin Johtokunnalle,
Helsinki.

Vastaanotettuani 27.8-41 seuraavan puhelinsanomani:

"Pankinjohtaja Myrreen
Suomenpankki Pitkäranta

Lukkoseppä Juho Hammar matkustaa täältä tänään klo 20,10 lähtevällä junalla Joensuuhun, jossa ilmoitetaan Ylöselle saadakseen loppumatkaa varten oh-

jeet. Matkustakaa vastaan Joensuuhun. Sortavalaan on Teidän myös matkustettava itse mukaan ja järjestettävä myös sotilasasiantuntijat kaiken varalta toimitusta seuraamaan. Hammarin passi olisi leimattava Kaurilassa.

Suomenpankki
Kivialho"

matkustin samana päivänä Joensuuhun tarkoituksella saada sieltä noudettavan seppä Hammarin kanssa pankin Sortavalan konttorin holvien ovet avatuiksi ja myös, jos mahdollista, pankin huoneustossa olevat kassakaapit tutkituiksi ja avatuiksi. Yrityksistä huolimatta en onnistunut saamaan Joensuusta auto-kyytiä järjestymään, vaan oli meidän käytettävä junaa. Matka kesti, sen lyhydestä (n. 150 km) huolimatta torstaista klo 15 perjantaiamuun klo 6, eikä matkan varrella ollut minkäänlaisia tilaisuutta lepoon eikä aterioimiseen, eikä hra Hammar ollut varustautunut tarpeellisella muonalla. Matkan rasituksesta huolimatta otin heti yhteyden komendanttiin, jolle selitin asianne ja joka määräsi vänrikki Nyman'in sotaväen puolesta asian kulkua valvomaan.

Näitten muodollisuuksien jälkeen otettiin heti käsi-kassaholvin ovi työn alle, ja todettiin, että siinä oli alkuperäinen lukko, johon ryssät olivat tehneet uuden avaimen, joka oli ollut siksi tarkasti tehty, että joidenkin vaikeuksien jälkeen (todennäköisesti lukossa olleen rikan tähden) saatiin lukko auki sen alkuperäisellä avaimella, joka oli käytettävissä.

Holvi avattiin ja todettiin tyhjäksi paitsi että eräällä hyllyllä oli muutamia venäjänkielisellä tekstillä varustettuja pahvilappuja.

Lisäksi todettiin, että tästä holvista oli yritetty murtoa viereiseen holviin, mikä yritys ei kuitenkaan ollut onnistunut, kun holvien väliseinä on n. 50 cm vahva ja tehty teräskiskobetonista.

Tämä murtamisyritys viittasi siihen, että pääsy päänholviin tulisi tuottamaan enemmänkin vaiivaa. Samaan suuntaan viittasi myös porausyritys, jonka ryssät olivat tehneet päänhol-

vin oveen kuitenkaan pääsemättä lukkoihin saakka.

Tätä toista ovea tarkastettaessa todettiin, että kumpikaan kumpikaan alkuperäisistä avaimista ei saanut asianomaista lukkolaitetta liikkumaan. Sen sijaan todettiin, että alempi lukko toimi, kun vara-avaimella yritettiin, mutta ylempää ei saatu millään toimimaan. Sen verran sanoi herra Hammar voivansa todeta, että alkuperäinen lukko kyllä on edelleen paikoillaan, mutta ryssä on epäonnistunut avainta tehdessään niin, että hän on saanut oven lukkoon, mutta jonkun mitättömän pieneltä näyttävän vian tai mittaaeron takia on lukon herkistä sisäosista joku hieman vioittunut ja todennäköisesti jo sen ensimmäisen lukitsemisen jälkeen ei ovea enään ole saatu avatuksi.

Holvin erittäin lujan rakenteen ja oven ensiluokkaisen laadun tähden päätimme jättää murtamisyritykset myöhempään vaiheeseen, varsinkin kun hra Hammarilla ei ollut siihen tarvittavia työkaluja ja kun hän sen lisäksi ilmoitti siihen tarvittavan toisia miehiä työtä tekemään, koska hän ei ole ammattimies muussa kuin lukkosepän töissä.

Koska näin ollen olimme voineet todeta, että ryssät ovat käyttäneet pankin holveja niiden entisillä lukkoilla ja sen vuoksi löytyy holviavaimia muissakin kuin pankin omista käsissä, pyysin hra Hammaria vaihtamaan uuden lukon käsikassan holvin oveen. Ovi avattiin sisäpuolelta, mutta ei voitu muuta kuin todeta, että ovesa on tavallisesta mallista poikkeava lukko, eikä sen mallista varalukkoa ollut matkassa mukana, joten tämäkin korjaus oli siirrettävä myöhempään tilaisuuteen.

Tämä lukonvaihtaminen on mielestäni kuitenkin välttämätön, vaikka väärä avain pysyisikin pitemmän ajan vihollis-
maan alueella, koska kerta kaikkiaan on katsottava itsestään selväksi, ettei vierailta saa olla pankin holveihin sopivia avaimia.

Tämän jälkeen hra Hammar ryhtyi työskentelemään kassakaappien kanssa ja avaimia vertailemalla ja kokeilemalla todettiin, ettei yksikään kolmesta huoneustossa olevasta kappista ollut pankin entisiä, vaan että kaikki todennäköisesti olivat ryssien sinne Venäjältä tuomia, vaikka yksi niistä oli-

kin saksalaista valmistetta.

Herra Hammar yritti nyt sisäänmurtoa erääseen kaappiin, mutta sai hän kokea pettymyksen, sillä kaikista ponnistuksistaan huolimatta hän ei onnistunut aikaansaamaan muuta kuin läven oven uloimpaan panssarilevyyn ja silloin olivat myös kaikki hänen työvälineensä niin tylsistyneet, ettei niitä enään voitu ennen uutta teroittamista ja terästämistä tämänlaatuisiin töihin käyttää, kuten hän itse totesi.

Näihin kokeiluihin oli kulunut koko päivä ja tulos oli vähemmän lohdullinen.

Illalla siirryimme tarkastamaan O/Y Pohjoismaiden Yhdyspankin holvin ovea ja huomasimme myöskin siellä alkuperäisten lukkojen todennäköisesti olevan paikoillaan, mutta selvittämättömästä syystä ei saatu niitäkään toimimaan alkuperäisillä avaimilla. Hra Hammar otaksui ryssien käyttäneen jonkun verran alkuperäisistä poikkeavia avaimia, jotka olivat sen verran muuttaneet lukkojen sisäosia, etteivät alkuperäiset avaimet enään kelvanneet, tai että lukot huonon hoidon takia olivat ruostuneet tai likaantuneet ja sen vuoksi käytökelvottomat.

Kun työvälineet jo olivat liian kuluneet päivän töissä, ei murtoa yritettykään, koska olisi siitä voinut koitua enemmän harmia kuin hyötyä.

Kun näin olimme tehtävissämme epäonnistuneet, kysyin hra Hammarilta voiko hän taata paremman tuloksen, jos hän saa muita, sopivampia työvälineitä ja pystyykö hän, tarpeellisia kaasupulloja saatuaan, leikkaamaan panssarioviin tarpeelliset aukot, joista voisi työskennellä edelleen, ja osaako hän murtautua teräsbetoniseinän läpi, jos vastaavat välineet hänelle annetaan, sain kaikkiin kysymyksiin kielteiset vastaukset ja viittauksen, että kahdessa jälkimmäisessä tapauksessa tarvitaan erikoisammattimiehiä, eikä ensimmäistä vaihtoehtoa varten tarpeellisia työkaluja ole Suomessa saatavissa, eikä hän voi lähimainkaan arvata milloinkaan tarvittavia pitkiä teräsporanteriä voisi saada hankituiksi.

Kun tämän lisäksi sekä muonitus että majoitus tuotti

vaikeuksia, kun kumpikaan meistä ei ollut saanut matkaan tarvittavia ruoka-aineita ja vuodepaikkamme olivat käytettävissä ainoastaan siinä tapauksessa, että sattuivat olemaan sotilaskäytöstä vapaina, en voinut tehdä muuta kun lähteä hra Hammarin kanssa takaisin Joensuuhun, missä katsoin määräämisvaltani hänen suhteensa lakanneen.

Kun hra Hammarin selityksistä kävi selville, että ainoa mahdollisuus päästä pääholviin on hakata meisselillä irti koko ovi kehyksineen ja siihen menee paljon aikaa, eikä siihen alkutyöhön tarvita ammattitaitoista työvoimaa, ajattelin, siirryttyäni Sortavalaan, teettää tätä valmistavaa työtä vankityövoimalla, minkä jälkeen lukkojen vaihtaminen oven takasivu poistanalla on lukkosepän tekemänä helppo tehtävä.

Koska kassakaapit eivät ole pankin omaisuutta, vaan valtiolle kuuluvaa sotasaalista, pyysin sotilasviranomaisia huolehtimaan siitä, että ne tulevat siirretyiksi johonkin kassakaappitehtaaseen asianmukaisen käsittelyn alaisiksi. Samalla tein sen varauksen ja pyynnön, että pankille tarpeen vaatiessa varattaisiin kunnostettu kaappi sen tilalle, minkä rysät ovat vieneet Sortavalan konttoristamme.

Näin parhaan ymmärrykseni mukaan toimiessani, luulin toimivani myös Johtokunnan tahdon mukaisesti, vaikka minulle ei oltu vastaavia valtuuksia annettukaan. Katsoin myös, että ammattimiehen pitkäaikainen oleskelu vieraalla paikkakunnalla tulisi siksi kalliiksi, että hahmoittelemallani tavalla päästäisiin paljon vähemmällä kustannuksilla, kun kerran saatiin alkutöistä tieto ja voimme saada ne suoritetuiksi paljon halvemmalla työvoimalla.

Kuten puhelinkeskustelusta t.k. 1 p:ltä (af Heurlin - Myrén) selvisi, on Johtokunta asiassa toista mieltä ja valitan sen vuoksi, ettei minulle sen tarkempia ohjeita annettu kuin mitä alussamainitussa puhelinsanomassa on sanottu.

Pitkärannassa, syyskuun 3 p:nä 1941

Kunnioittavimmin

G. Å. Myrén."

Tämä kirjehen ei ollut laadittu siihen tyyliin, että

se edellyttäisi jonkunlaisen vastauksen eikä semmoista koskaan tullutkaan, joten jäin epätietoiseksi siitä, edustiko johtaja af Heurlin'in mielipide koko Johtokunnan kantaa tai ei.

Seuraus tästä epätietoisuudesta oli kuitenkin se, että muissakin asioissani rupesin ajattelemaan missä oli oma-aloitteisuuteni ja toimintavapauteni raja, sillä minullehan ei alussa eikä myöhemminkään annettu mitään muita ohjeita, kuin määräys toimia olosuhteiden mukaan.

Miettimiseen ei kuitenkaan jäänyt aikaa, sillä asiota oli paljon järjestettävänä.

o o

o

LUKEMUKSIA PITÄMÄSSÄ.

Edellisessä luvussa mainitsin puhelinseuran (Myrön - Blomquist) aikansa vain tietää, että Johtokunta oli hyväksynyt ehdotukseni pankkilojen järjestämiseksi ja nyt edellytykset ehdotukseni virkailijajärjestämiseksi osittain olemassa.

Samalla kuin Blomquist kehotti kiirettäni mattoa, pyysi hän, että hyvissä ajoin ilmoittaisin hänelle milloin Sotaväen määrätty henkilökuuntaja tarvitaan.

Ainoa kohta ehdotuksistani, josta ei tydyttyä ollut se, jossa pyysin, että Johtokunta lähettäisi valtuustari-talon-kuuntajan Sotaväen. Siihen ei suostuttu vaan ilmoitettiin, että ainoa oli hankittava siihen sopiva mies. Lopuksi yrittäin, mutta en mitään muuta takuita osustamisestani.

Edellisenä iltana olin siksi vaikea, että paikka on tänä päivänä vielä tilapäisen sijaisen hoitavana, sillä kaikki työt ovat nyt kauan aikojakin meidän kesken- ja valmistamassa, tai on niillä osittain pallovarustimukset, jotka pankin pankkitoimien puolesta on tehty tällaisia. Se on nyt työllä sopivaksi syntymään valtuustari Heikki Vertas -kanssa, mutta hän voi antaa palvelukseensa vasta sitten, kun vapautuu entäväisellä, jossa hän toistaiseksi palvelus korvataan.

Pitämään palauttani suljettuna ensin edellisessä